20. APOKALYPTICKÁ ŽENA

(Zjavenie Jána 12,1-6; 12,13-18)

(4.videnie. Sedem bojov Antikrista. Žena a drak. Boj draka na nebi)

*

Potom sa na nebi ukázalo veľké znamenie: Žena odetá slnkom, pod jej nohami mesiac (úkazy na slnku a mesiaci ako predzvesť posledného súdu: odkaz na Joela 4,14) **a na jej hlave veniec** (koruna; symbol triumfu a nepremožiteľnosti) **dvanástich hviezd** (odkaz na dvanásť kmeňov Izraela; ľud oboch Zákonov; Cirkev; matka Mesiáša; Panna Mária; izraelské spoločenstvo; Eva - žena z Genezis 3,12; odkaz na Izaiáša 7,11-14 > Micheáša 5,2 > Jeremiáša 3,6-10,20 > Ezechiela 16,8-14 > Ozeáša 2). **Bola ťarchavá a kričala v bolestiach** (odkaz na Micheáša 4,9-10), **lebo mala rodiť** (bolesti posledného času, ktorý nastáva s príchodom Syna Božieho Krista; podobne 1Tesalonickým 5,3 > Marek 13,8 > Matúš 24,8 > Skutky 2,24). **A bolo vidieť aj iné znamenie na nebi: Veľký ohnivý drak** (Satan; odkaz na Genezis 3,1); **mal sedem hláv a desať rohov a na hlavách sedem diadémov** (plnosť moci Satana a protibožských síl; podobne Zjavenie 13,1: *Morská šelma*; 17,3-7; 17,12; 17,16: *Neviestka babylonská*; odkaz na Daniela 7,7); **jeho chvost zmietol tretinu nebeských hviezd a vrhol ich na zem** (pád hviezd ako znamenie počiatku konca času; odkaz na Daniela 8,10; podobne Zjavenie 6,13: Otvorenie šiestej pečate/*Živelné pohromy*; 8,10-12: *Rozlomenie siedmej pečate*). **A drak sa postavil pred ženu, ktorá mala rodiť, aby zhltol jej dieťa, len čo sa narodí** (podobne Jeremiáš 51,34). **I porodila syna, chlapca** (Syn Boží; odkaz na Izaiáša 7,14; 66,7), **ktorý má železným prútom** (podobne Žalm 2,9; odkaz na Zjavenie 2,27: *Videnie Siedmich svietnikov*; 19,11-16: *Videnie jazdca menom Pravý a Verný*) **panovať nad všetkými národmi. A jej dieťa bolo odnesené k Bohu a k jeho trónu** (Syn Boží v postavení vladára; intronizácia Syna Božieho ako predpoklad existencie cirkvi). **Žena potom utiekla na púšť** (pozemský svet), **kde jej Boh pripravil miesto, aby ju tam živili tisíc dvestošesťdesiat dní** (vyše trojročná doba existencie cirkvi na zemi v čase písania textu; vymedzená lehota skúšok viery; podobne Zjavenie 11,3: *Zmeranie Božieho chrámu*; strastiplný čas v odkaze na Daniela 7,25).

...**Keď drak uvidel, že je** (po predošlej bitke s anjelmi) **zvrhnutý na zem, prenasledoval ženu, ktorá porodila chlapca. Žena však dostala dvoje krídiel** (odkaz na Ezechiela 17,1-9 > Izaiáša 40,31; podobne Exodus 19,4; Deuteronomium 32,11), **aby odletela pred hadom na púšť** (na zem; púšť ako miesto Božej milosti a útočisko: odkaz na Exodus 3,18; 13,18; podobne Lukáš 1,80: Ján Krstiteľ na púšti; Matúš 4,1-11 a paralely: Ježiš na púšti; púšť ako miesto očakávania konca: podobne Izaiáš 40,3 > Jeremiáš 31,2 > Ezechiel 34,25 > Ozeáš 2,16-25), **na svoje miesto, kde by ju živili čas a časy a pol času** (obmedzený čas; podobne Daniel 7,25; 12,7; pozri kapitola *Zmeranie Božieho chrámu*). **Had** (had/drak/satan) **za ženou vychrlil z tlamy vodu ako rieku** (odkaz na *Leviatana)**, aby ju prúd rieky odniesol. Ale zem pomohla žene, otvorila ústa a pohltila rieku** (sľub Božej ochrany a pomoci; podobne Numeri 16,32; 26,10). **Drak sa na ženu nahneval a odišiel bojovať s ostatnými z jej potomstva** (kresťanská duchovná rodina, kresťania ako deti jednej matky-cirkvi), **ktorí zachovali Božie prikázania a majú Ježišovo svedectvo. I zastavil sa na morskom piesku.**

Zobrazenie apokalyptickej ženy bolo v stredovekom umení veľmi časté a zahrnovalo všetky výtvarné druhy: nástenné maliarstvo (francúzske St. Savin/Poitou, 12.st.; talianske Civate pri Como v Lombardii, 12.st.), sochárstvo (portál katedrály v Remeši, 13.st.), sklomaľba (vitráž katedrály v Auxerre, 13.st.), užité umenie (koberec z Angers, 14.st.), maľba (triptych Majstra z Moulins, 1498; triptych Chiesa dei Carmi v talianskom Bergame v Lombardii, 15.st.; Peter Paul Rubens: Madona v slnku, 1610), kresba a grafika (Albrecht Dürer: drevorez Žena na slnku vzdoruje drakovi, 1498; medirytina nemeckého maliara a grafika Martina Schongauera (✞1491).

Zo stotožnenia apokalyptickej ženy s Pannou Máriou v období vrcholiaceho mariánskeho kultu, vznikol v západoeurópskom umení obrazový typ apokalyptická madona, zvaný tiež Mária na kosáčiku alebo Mária v slnku. Zobrazuje Pannu Máriu obklopenú lúčovitou slnečnou žiarou na spôsob *mandorly alebo dvanástimi hviezdami, Dieťa je často označené *nimbom (pozri Christologický cyklus I.: *Madona/Panna Mária*).

V protireformácii prebral *atribúty apokalyptickej ženy obrazový typ Immaculata (Panna Mária Nepoškvrneného počatia). V tomto variante, zvanom tiež Zostúpenie nepoškvrnenej Panny na zem, stojí Mária na kosáčiku mesiaca, na hlave má hviezdnu korunu, ruky má prekrížené na prsiach alebo roztiahnuté v geste *oranta, zrak upretý k zemi. Kompozíciu vytvoril španielsky barokový maliar Bartolomé Estéban Murillo v rokoch 1660-1670. Riadil sa pritom odporúčaniami španielskeho maliara Francesca Pacheca zobrazovať Pannu Máriu ako apokalyptickú ženu vo veku 12-13 rokov, čo zodpovedalo veku dospelosti židovských dievčat. Na Murillovom obraze z madridskej galérie Museo del Prado je zobrazená polopostava mladučkej Márie s rozpustenými vlasmi a s rukami prekríženými na prsiach; pred jej telom sa objavuje kosáčik mesiaca. Ďalší obraz namaľoval roku 1650 pre Arcibiskupský palác v Seville a dnes je známy ako Veľká Immaculata. Immaculatu v štýle apokalyptickej ženy namaľoval aj Francisco Zurbarán (1632) a Alonzo Cana vytvoril sochu (1650).

Ďalší variant apokalyptickej ženy odvodený z obrazového typu Tota pulchra (lat. Celá si krásna) obohatený o symboly Piesne Šalamúnovej (4,7): slnko, mesiac, studňa, morská hviezdica, hortus conclusum, prameň, záhrada, céder, Dávidova veža, ľalia medzi tŕňmi, ružový ker, zrkadlo bez škvŕn atď. (pozri Christologický cyklus I.: *Madona*).

V českom prostredí, v ktorom bola Immaculata veľmi obľúbená, v čase vlády Karola IV. a Václava IV. (14.-15.st.; nástenné maľby Emauzskom kláštore v Prahe Na Slovanoch a v Libuši, ďalej v kaplnke Panny Márie na Karlštejne, 1357), bol námet apokalyptickej ženy obohatený o zvláštny, lokálny obsah - bol spájaný s českými kráľovnami.

V 17.-18.storočí snáď každé väčšie námestie českého kráľovstva malo mariánske stĺpy zakončené sochou Immaculaty typu Purísima (lat. Najčistejšia), zašliapavajúcej hada obtáčajúceho sféru, niekedy s jablkom hriechu v tlame. Najstaršie vyobrazenie tohto typu v Čechách vytvoril barokový sochár Jan Jiří Bendl (✞1680) pre mariánsky stĺp na Staromestskom námestí v Prahe (vztýčený 1653 na pamiatku zázračného zachránenia Prahy pred Švédmi; 1918 zrúcaný ako symbol rakúskej monarchie).

Okrem sféry vzácne stojí Immaculata na drakovi. V barokovom katolíckom prostredí sa presadil aj obrazový typ Víťazka nad hadom, v ktorom Panna Mária s dvanástimi hviezdami

drží na rukách dieťa Krista, ktoré na niektorých vyobrazeniach prebodáva draka krížom (typ *Kristus triumfujúci*, pozri Christologický cyklus I.).

K obrazovému typu apokalyptická žena nepatrí tzv. Madona na levovi. Objavuje sa v polovine 14.storočia v strednej Európe a zrejme pochádza z českého prostredia. Zobrazenie nevychádza z textu Zjavenia, ale je inšpirované Žalmom (91,13): „Budeš si (spravodlivý) kráčať po vretenici a po zmiji, leva a draka pošliapeš.“ Ikonografiou (stúpanie po levovi - symbolu satana) aj obsahom textu (pravý veriaci sa nemusí báť temnej moci) sa však hlási námetu apokalyptická žena.

Niekedy má apokalyptická žena orlie krídla (odkaz na verš 12,14 a Žalm 91,4), pomocou ktorých uniká pred drakom (Apokalypsa z Bambergu, 11.st.). Zaujímavé zobrazenie apokalyptickej ženy - Cirkvi sa nachádza v rukopise Liber depictus z roku 1320: Okrídlená ženská postava pridržiava na pravom boku oblečeného Krista s knihou v ruke. Strednú časť tela jej zakrýva veľký slnečný kotúč s polopostavou *Bolestného Krista* (pozri Christologický cyklus I.).

*

Niektorí interpreti sa pozastavovali nad spôsobom, akým kapitola 12 opisuje boj dobra a zla a štylizuje **apokalyptickú ženu** do podoby akéhosi solárneho božstva. Podobné príbehy o boji dobrých božských síl so zlom v dračej podobe sa nachádzajú v babylonskej, perzskej, egyptskej a gréckej mytológii a iste aj v izraelskej (Jób 3,8-9; 26,13; Daniel 8,10 a nasl.; apokryfy Ezdrášova apokalypsa 5,9-10; 1Henochova 42,2-3).V babylonskom mýte Enuma eliš (akk. Keď tam hore; 2.tis.pr.Kr.) obluda Tiamat a jej jedenásťčlenné dračie vojsko bojuje proti nebeským mocnostiam a ranou z chvosta zmetie z oblohy hviezdy. Jedna verzia mýtu vraví, že za týchto okolností prišiel na svet hlavný sumersko-babylonský boh Marduk (akk. syn slnečného pahorka). Jeho matku, bohyňu nebies Damkinu/Damgalnunnu prenasledovala Tiamat a jej vláda trvala tri a pol času, t.j. v období medzi zimným a letným slnovratom.

V perzskom mýte zlo stelesnené bohom temnoty Angara Manju/Ahrimanom posiela draka Azhi Dahaka ozdobeného sedmimi diadémami, aby zničil božskú ríšu dvanástich hviezd, stvorenú bohom svetla Ahurom Mazdom/Ohrimanom, na čele ktorej stála žena-bohyňa.

V neskoršom egyptskom mýte božskú matku Eset/gr. Isis, charakterizovanú slnečným kotúčom na hlave, a jej dieťa Hora - boha slnka, ohrozuje drak (gr.) Tyfón s množstvom dračích hláv, s býčím, psím a ľudským hlasom. Bohyňa hľadá útočisko v papyrusových húštinách Achbitej, v gréckych textoch uprchne na plávajúci ostrov Chemmis.

V gréckom mýte drak Pytón ohrozuje Titanku Léto, ktorá čaká s Diovo dieťa. Jeho žiarlivá manželka Héra zariadi, aby Léto mohla porodiť iba tam, kde nesvieti slnko, čiže nie na súši. Keď sa Pytón dozvie, že sa má narodiť ten, ktorý ho v budúcnosti usmrtí, prenasleduje rodičku, ale boh severného vetra Boreas ju odnesie k bohovi oceánu Poseidónovi a ten ju ukryje na ostrove Ortygia/Délos, ktorý sa odtrhnutý odo dna zmietal vo vlnách. Pytón ju nenájde a vráti sa do svojho sídla, rokliny Pytó na úpätí horského masívu Parnassos. Poseidón zdvihne ostrov, štíty hôr zakryjú rodičku pred očami Pytóna i pred slnkom a Léto môže porodiť deti: syna Apolóna (boha svetla) a dcéru Artemis. Na štvrtý deň chlapec vyhľadá

draka, zabije ho a na tom mieste založí svätyňu a veštiareň Delfy, aby ľuďom oznamoval Diovu vôľu.

Podľa súčasných mytológov apokalyptik Ján niektoré motívy známych príbehov použil pre svoj opis veľkého stretu svetla a tmy, Božích a diabolských síl na konci času.

Historici sa domnievajú, že pasáže o žene prenasledovanej drakom a boji draka na nebi boli napísané v posledných dňoch Jeruzalema, keď už útočiace vojská rímskeho vojvodcu Tita pochodovali krajinou a posledný zvyšok obyvateľstva sa zachraňoval útekom. Autorom textu je podľa nich niektorý Žid, ktorý všetky tieto udalosti zažil. Strádanie ženy chápu ako obraz zničeného Jeruzalema. K tomuto presvedčeniu ich viedlo aj množstvo hebraizmov v texte. Ďalší historici stotožňovali útek ženy na púšť s útekom kresťanov z Jeruzalema do Pelly, vzdialenej 100km od Ammánu v dnešnom Jordánsku, v tom istom čase. Súženie apokalyptickej ženy vnímali ako alegóriu prenasledovania kresťanov rímskou mocou. Alebo hľadali narážku na nejaké prírodné úkazy z doby Jánovej. V chrlení vody z tlamy draka videli opisy vystrekovania vody veľrybami. Podľa nich veľryba ako vodný živočích mohla mať blízko k predstave podsvetnej obludy Leviatana a ten ďalej k obrazu satana.

Symbolický výklad, ktorý sa opiera o učenie kresťanského filozofa Filóna Alexandrijského (✞40), hľadá v žene a dieťati personifikovanú Múdrosť a *Logos: v 2.storočí gnosticky ladení kresťania uctievali Sv. Božiu Múdrosť; mala dcéry Fides/Vieru, Caritas/Lásku a Spes/Nádej, ktoré zomreli mučeníckou smrťou za vlády cisára Hadriana 117-138. Ďalšie alegórie podávali detailný výklad veršov Zjavenia: slnko = pravé poznanie, mesiac pod nohami ženy = dočasné a menlivé poznanie filozofov, 12 hviezd = 12 apoštolov. Alebo Slnko = kresťanské cisárstvo, mesiac = islam, 12 hviezd = Izrael...

Postupom času vznikli štyri hlavné typy interpretácií ženy odetej do slnka, vo výtvarnom umení nazývanej apokalyptická žena. V katolíckom výklade bola dlhý čas, od neskorého stredoveku (Mikuláš z Lyry) rozšírená mariánska interpretácia. Na jeho začiatku stojí komentár františkánskeho teológa, kardinála a cirkevného otca Bonaventuru (✞1274; pozri Christologický cyklus III.: *Kristus sa lúči s matkou).* Nakoľko podľa verša 12,5 má žena porodiť mesiáša, musí byť apokalyptická žena Ježišovou matkou. Proti tomuto názoru sa stavajú tí, ktorí upozorňujú, že verš 12,17 ženu označuje za matku kresťanov, preto ju nemožno stotožňovať s individuálnou postavou.

Iná interpretácia v nej vidí ľud Izrael: dvanásť hviezd odkazuje na dvanásť izraelských kmeňov (Genezis 37,9), trpiaca rodička odkazuje na Micheáša (4,9-10): „Zvíjaj sa a namáhaj, dcéra Sionu, ako rodička, lebo teraz vyjdeš z mesta a budeš bývať na poli. Pôjdeš do Bábelu, tam ťa vyslobodí, tam ťa vykúpi Pán“ (celá pasáž je myslená ako proroctvo o porážke judského kráľovstva a odchode Židov do zajatia a Božej záchrane). V tom prípade by mohla byť Jánova apokalyptická žena matkou mesiáša aj matkou kresťanov. Avšak verše 12,10-12, ktoré tvoria vsuvku v texte (pozri kapitola *Bitka na nebi*), nepíšu nič o údele Židov. Naopak píše sa v nich iba o kresťanoch a presne sú vymedzení výrazmi ako krv Baránka Božieho, anjeli a anjel Michael.

Ďalší bádatelia v apokalyptickej žene vidia kresťanskú obec - cirkev v jej pozemskom i nebeskom poňatí. Z tohto pohľadu je narodenie dieťaťa symbolom začínajúceho súdu a spásy.

Proti tomu protestujú tí, ktorí tvrdia, že cirkev nepriviedla na svet dieťa Mesiáša, ale naopak, najprv bol mesiáš Kristus a potom cirkev. Tento argument sa však mnohým javí ako veľmi nedostatočný a stále je veľa tých, ktorí v Jánovej žene vidia cirkev. Podobné personifikácie často používa Biblia i židovské texty (Izaiáš 50,1; Jeremiáš 50,13; Ezdrášova apokalypsa 9,45 a nasl.; Galatským 4,26).

V súčasnosti bádatelia vidia v apokalyptickej žene Boží ľud v jeho starozákonnej a novozákonnej jednote, ktorý dal svetu mesiáša Krista. V tomto výklade žena predstavuje Boží ľud v stave najvyššej núdze. Pôrodné bolesti symbolizujú posledný čas ľudstva pred nastolením Kristovho nebeského kráľovstva. 1260 dní a 42 mesiacov predstavujú dobu strádania, v ktorej sa musí pravý kresťan osvedčiť; podobnú úlohu mal štyridsaťdňový pobyt proroka Eliáša na púšti (1Kráľov 19,8 a nasl.). Koruna na hlave ženy symbolizuje nepremožiteľnú silu Boha. Astrálne motívy, hviezdy, slnko, mesiac, oblak, sú iba literárnymi prostriedkami na oslávenie božstva a opísanie ťažkostí a skúšok, ktoré cirkev čakajú. Útek ženy mohol byť odkazom na útek Izraelitov pred faraónovými vojskami na púšť (Exodus 12-14) alebo je ovplyvnený príbehom o pohltení synov levitu Kóracha/Chóry, ktorý sa na púšti vzbúril proti Mojžišovi a odmietal ho nasledovať a "zem otvorila svoje ústa a pohltila ich" (Numeri 16,32) alebo ide o iný biblický odkaz. Gerhard Wehr v predstave Márie, ženy obklopenej slnečnými lúčmi a stojacej na kosáčiku mesiaca, vidí skrytú kresťanskú podobu *mysteria coniuctionis, mystického zjednotenia, známeho aj ako mystický sobáš, hieros gamos (pozri Christologický cyklus I.: *Mystický sobáš*).

*

Ľudstvo od pradávna vnímalo **Mesiac** (hebr. jareah; lebaná; gr. selené) ako jeden z prejavov všeobecného zákona opakujúceho sa zomierania a zrodenia. Podobne ako ľudia pozorovali vplyv Mesiaca na príliv a odliv, hľadali jeho vzťah k chorobe a smrti, plodnosti a vzkrieseniu. Jeden babylonský hymnus oslavoval Lunu ako materské lono, ktoré všetko rodí. V sumerských a akkadských časoch mesiac vystupoval božstvo pod menom Nanna, Nannar, Sín, Su'en a zobrazovali ho (amulety) ako pribúdajúci mesiac. Strediskom mesačného kultu boli stupňovité chrámy (*zikkuraty) v Uru a Charráne na juhu Mezopotámie, späté s príbehom Teracha a jeho syna *Abraháma (Genezis 11,26-31; 15,7), ale aj na severe Mezopotámie v Eble, Mari, *Ugarite (Sýria) a v chetitskej a churitskej Malej Ázii. Boh mesiaca Nanna/Sín bol v mýtoch spájaný s pozemskou sférou, ktorú svojím nočným pohľadom ochraňoval.

Starý zákon síce nevypracoval vlastnú lunárnu symboliku, ale používal mesiac v prirovnaniach: V Žalmoch (72,5; 89,38) je, vďaka tomu, že jeho svetlo svieti "po všetky pokolenia", obrazom nepominuteľnej ríše Mesiáša. Podľa Izaiáša (24,23) je nočné aj denné nebeské teleso, Mesiac a Slnko, zreteľne zapojené do diania spásy: "Mesiac sa začervená a slnko sa zahanbí, lebo Boh mocností je kráľom na hore Sion a v Jeruzaleme pred svojimi staršími bude mať slávu."

V *eschatologických predstavách je zatmenie Mesiaca predzvesťou Božieho súdu: „Blízko je deň Boha v údolí rozhodnutia. Slnko a mesiac sa zatmejú a hviezdy stratia svoj jas" (Joel 4,14-15). Zdá sa, že aj židovská ľudová viera prisudzovala mesiacu vplyv na plodnosť. V tomto zmysle treba chápať kosáčiky mesiaca, ktoré nosili židovské ženy ako šperk i amulet

a ktoré boli vešané okolo krku aj zvieratám. Tento zvyk zrejme odrážal mýtus o Nannarovej láske k bohyni Ningale, o posvätnom sobáši v trstinách južnej Mezopotámie, ktorý z mesačného božstva urobil ústrednú postavu boha-milenca a muža.

Pôsobivý príbeh sa nachádza v židovských legendách, ktorý sa vzťahuje na duálny systém slnko - mesiac a vysvetľuje, prečo má mesiac ako jeden z nebeských lampášov slabšie svetlo. Podľa legendy Stvoriteľ vysvetlil mesiacu, že jestvujú dva svety, pozemský a záhrobný, preto existujú aj dve svietidlá. Mesiac napriek tomu, že mu bol prisúdený väčší z dvoch svetov, záhrobie, bol nespokojný, lebo túžil mať silnejšie svetlo ako slnko. Tu povedal Boh: Je mi jasné, že by si chcel, aby som zmenšil slnko a teba zväčšil. Pretože však zle zamýšľaš so slnkom, budeš ty ten menší a tvoj svit bude šesťdesiat razy slabší ako slnečný. Tu povedal mesiac: Ó, Pán sveta, bolo to len jediné slovo, ktoré som vyslovil, a preto mám byť tak tvrdo potrestaný? Tu povedal Boh: Raz (na konci času; v deň posledného súdu) budeš opäť veľký ako slnko a svit mesiaca bude ako svit slnka.

Podľa Joela (4,15) však príznakom posledného súdu bude práve zatmenie mesiaca. Podľa Marka (13,24) pri druhom príchode Krista na zem nastane zatmenie (gr. aposkíasma) slnka a mesiaca, ktoré stratia svoju žiaru. Podľa Zjavenia (21,23) dokonca mesiac sa stane zbytočný, lebo Boh bude svetlom v *Novom Jeruzaleme*.

V ranokresťanskom poňatí, podľa gréckeho kresťanského učenca Theofila Antiochijského (✞181) sa slnko a mesiac stávajú výrazom veľkého tajomstva viery: slnko je symbolom Boha, mesiac symbolom človeka. Cirkevný otec a spisovateľ Origenes (✞245), ktorý kresťanstvo považoval za zavŕšenie antickej filozofie, interpretoval mesiac ako obraz Cirkvi/Ecclesie: Cirkev prijíma svetlo od Krista - slnka (pozri Christologický cyklus I.: *Kristus sol invictus*) a odovzdáva ho veriacim. Origenova ecclesiologická lunárna symbolika mesiaca bola v stredoveku väčšinou prenesená na Matku Božiu. Ako apokalyptická žena bola zobrazovaná, ako stojí na kosáčiku mesiaca, čo v oblastiach Rakúska dostávalo špecifický obsah: pripomínalo víťazstvo kresťanských vojsk nad Turkmi, ktorých vojenským znakom bol polmesiac. Nakoniec aj kresťanstvo stotožnilo mesiac s jeho viditeľnými fázami so vzkriesením: Biskup Zeno z Verony (✞371) upozorňuje na nový mesiac rodiaci sa na nočnej oblohe, ktorý nesie všetky rysy ľudského bytia, začínajúceho zrodom, prežívajúceho vrchol úplnku a končiaceho smrťou. Mesiac sa najčastejšie znázorňuje ako kosáčik, zväčša s profilom obráteným naľavo (pozri Christologický cyklus III.: *Ukrižovanie*).

*

Slnko (sumer.- akkad. Šamaš/Utu; hebr. šemeš; gr. hélios) ako denná hviezda má v symbolike prirodzene prvoradé miesto medzi všetkými nebeskými telesami. Nakoľko každé ráno vystupuje z temnoty, stalo sa slnce zárukou vesmírneho poriadku a istoty. Sila jeho žiary a teplo priviedli prehistorického človeka k tomu, že ho uctieval ako prejav nadzemskej moci.

V Mezopotámii, na rozdiel od Egypta, nebol slnečný kult určujúci a v sumersko-akkadských zoznamoch je boh slnka Utu/Šamaš zaradený až do tretej generácie bohov ako syn mesačného boha Nanny/Sína. Strediskom jeho kultu boli iracké mestá Sippar a Larsu, kde stáli chrámové komplexy zvané Ebabbar (žiariaci dom). Šamaš/Utu, ktorý všetko videl, vo dne na zemi a v noci v podsvetí, bol pokladaný za dozorcu a správcu sveta, ochrancu práva

a spravodlivosti, za božského sudcu. Dozeral na všetky kúty sveta, ktoré osvetľoval, prežaroval a prerezával sa do nich svojou pílou. Tá sa stala symbolickým nástrojom jeho cesty. Inak bol zobrazovaný ako okrídlený žiariaci kotúč melam alebo štvorcípe nebeské teleso. V číselnej symbolike mal dvadsiatku ako svoje posvätné číslo (odtiaľ možno vedie cesta k posvätnej myriade a k dvadsiatim tisícom démonických bojovníkov z kapitoly *Rozviazanie štyroch anjelov*).

Melam, pôvodný egyptský symbol putujúceho slnka, odvodený z letu vtákov po oblohe, prevzali po Sumeroch a Akkadčanoch *Asýrčania a Peržania. Mystické špekulácie o západe a východe slnka urobili v Babylonii zo slnka hrdinu a víťaza v boji so smrťou a hlásateľa božieho práva. Podľa legendy babylonský kráľ Chammurapi (1792-1750 pr.Kr.) prebral zákony z rúk slnečného boha Šamaša, o dvesto až päťsto rokov skôr ako židovský zákonodarca Mojžiš prevzal uprostred púšte na hore Sinaj dosky Zmluvy od boha *Jahve. V ikonografii sa slnko najčastejšie znázorňovalo ako slnečný boh so žiarivou korunou na hlave, alebo ako disk s lúčmi okolo ľudskej tváre.

Približne v tom istom období v Egypte faraón 18.dynastie, Amenhotep IV. (1365-1348 pr.Kr.) reformoval náboženstvo a kult slnka. Kult slnečného boha Amona-Ré, jedného z viac ako štyridsaťčlenného božského zboru, premenil na kult jediného boha Atona a sám prebral jeho meno. Vytvoril tak najstarší doložený pokus o monoteistický systém staroveku. Experiment trval iba počas panovníkovho života a bol skôr politickou akciou namierenou proti kňazskej vrstve Amonovho chrámu vo Wasete/Tébach ako novátorskou teologickou predstavou. Jednako len sa objavujú pokusy dať do súvislosti faraónovu monoteistickú revolúciu a Mojžišovo vystúpenie približne v rovnakom čase (Nový bibl. slovník vymedzuje Mojžišovo pôsobenie rokmi 1350-1230).

Starý zákon uctievanie slnka výslovne zakázal (Deuteronomium 4,19; 17,3). Vnímal ho ako Bohom stvorený objekt, ktorý má vplyv na prírodu a človeka (Deuteronomium 33,14; 2Samuelova 23,4; Žalm 121,6; Izaiáš 49,10; Jonáš 4,8; Zjavenie 7,6). Prastaré mytologické korene prezrádzajú iba poetické narážky typu "Boh slnku na nebi postavil stan" (Žalm 19,5) a "obydlie slnka" (Habakuk 3,11) alebo výraz "bo" (hebr. vojsť, vstúpiť), ktorý zodpovedá vyobrazeniu slnka v bráne na babylonských pečatiach. Chválospev na Boha Stvoriteľa v Žalme (104: „Ó Hospodin, Bože môj, si veľmi veľký! Odel si sa so slávy a veleby, do svetla si sa zahalil ako do rúcha. Nebesia rozpínaš ako stan, nad vodami si buduješ komnaty. Po oblakoch vystupuješ ako po schodoch, na krídlach vánku sa prechádzaš. Vetry sú tvojimi poslami, ohnivé plamene tvojimi služobníkmi....") je podľa bádateľov prekladom egyptského Chválospevu na Achnatona. Ako nepodstatný sa dnes berie fakt, že hebrejské slovo šemeš/slnko je ženského rodu.

Podľa starozákonných mýtov vzniklo slnko z Božieho slova dábár na štvrtý deň stvorenia a stalo sa vládcom dňa (Genezis 1,14-19). Oslavné piesne o babylonskom slnečnom hrdinovi Šamašovi opäť ožívajú v Žalme (19,6): „Slnko...sa teší ako hrdina, že vychádza na jednom okraji nebies a obieha až na druhý okraj, pred jeho žiarou nič sa neukryje." K vychádzajúcemu slnku prirovnáva Kniha sudcov (5,31) tých, ktorí majú Boha v srdci. Z kresťanského hľadiska najvýznamnejší starozákonný solárny text s babylonskou inšpiráciou sa nachádza v Malachiášovi (3,20): „Vám, ktorí sa bojíte môjho (Jahveho) mena, vyjde slnko

spásy a uzdravenie pod jeho krídlami.“ Výrazy “krídla slnka“ alebo “jazyky svetla“ (Sírachova 43,4) dokladajú, že hebrejčina nemala vlastný výraz pre slnečnú žiaru.

Solárnu symboliku používajú aj novozákonné texty. Preto Kristus vychádza ako slnko z výsosti (nebies), aby svietil tým, ktorí sedia v tme smrti (Lukáš 1,78). Ježiš sám prirovnával Božiu lásku k slnku, ktoré obopína dobré aj zlé (Matúš 5,45). Kristova tvár žiarila ako slnko pri *Premenení na hore Tábor* (Matúš 17,2). Aj apoštol Ján videl z ostrova Patmos Syna Božieho ako slnko, keď žiari v plnej sile (Zjavenie 1,16) a prirovnával spravodlivých, ktorí nasledujú Krista, k slnku v kráľovstve Otca.

Prvotná cirkev prepožičala antickému dňu slnka nový obsah tým, že ho dala do súvislosti s tajomstvom vzkriesenia: Pápež Klement Alexandrijský (✞100) opisuje Krista ako toho, ktorý vstáva z mŕtvych ako slnko zapadajúce na západe a vychádzajúce na východe, a prirovnáva kresťanstvo k slnku, ktoré “vrátilo západ na východ a smrť ukrižovalo k životu.“ Kresťania sa v najstarších dobách modlili obrátení k vychádzajúcemu slnku a kostoly až do novoveku boli zvyčajne orientované na východ. Podľa vynikajúceho rečníka, latinského spisovateľa, biskupa Hilaria Pictaviensis/H. z Poitiers (✞368) je *Logos, Božie slovo, ako slnko, ktorého lúče otvárajú okná ľudských duší. Keďže je Kristus tiež chronokrator, vládca času, často ho v románskom období spájali so slnkom, ktoré udáva dĺžku dňa. Pamiatka Ježišovho narodenia, slávená pôvodne 6.januára, bola niekedy v polovine 4.storočia preložená na 25.december, aby potlačila slávnosť rímskeho *Sola invictus*, ktorá pripadala na tento deň (pozri Christologický cyklus II.: *Narodenie Pána*). Preto sa na karolínskych miniatúrach popri kríži objavuje postava rímskeho Sola zakrývajúceho si hlavu zo studu nad ukrižovaním “pravého slnka“.

Grafickým symbolom slnka, okrem známeho kruhu, z ktorého vychádzajú lúče, je tradične kruh s centrálnym bodom, z ktorého vychádzajú osi, vytvárajúce slnečné koleso - slnečný kríž (pozri Christologický cyklus III.: *Ukrižovanie*). Jeho existencia je oveľa staršia ako kresťanstvo, objavuje sa v Ázii ako symbol spojenia neba a zeme a je základným prvkom štruktúry budhistického meditačného obrazca, *mandaly.

APOKALYPTICKÁ ŽENA OHROZOVANÁ DRAKOM (20. STOROČIE)

LAJOS SZALAY

MÁRIA V SLNKU (1496) BLOKOVÁ TLAČ

MADONA NA KOSÁČIKU MESIACA (15. STOROČIE) ŠTRASBURG

BLOKOVÁ TLAČ

APOKALYPTICKÁ ŽENA OHROZOVANÁ DRAKOM

(12. STOROČIE) KONRÁD ZO SCHEYERNU

BLOKOVÁ TLAČ

MÁRIA NA MESAČNOM KOSÁČIKU (15. STOROČIE)

ALBRECHT DŰRER

ŽENA NA SLNKU VZDORUJE DRAKOVI

(1497 – 1498) ALBRECHT DŰRER

DREVORYT, DETAIL

NEPOŠKVRNENÉ POČATIE Z ARANJUEZ (1660) BARTOLOMÉ MURILLO

NEPOŠKVRNENÉ POČATIE Z ESCORIALU

(1656 – 1660) BARTOLOMÉ MURILLO

NEPOŠKVRNENÉ POČATIE Z WAPOLE (ALEBO NANEBOVZATIE PANNY MÁRIE)

(1680) BARTOLOMÉ MURILLO

NEPOŠKVRNENÉ POČATIE ZO SOULT

(1678) BARTOLOMÉ MURILLO

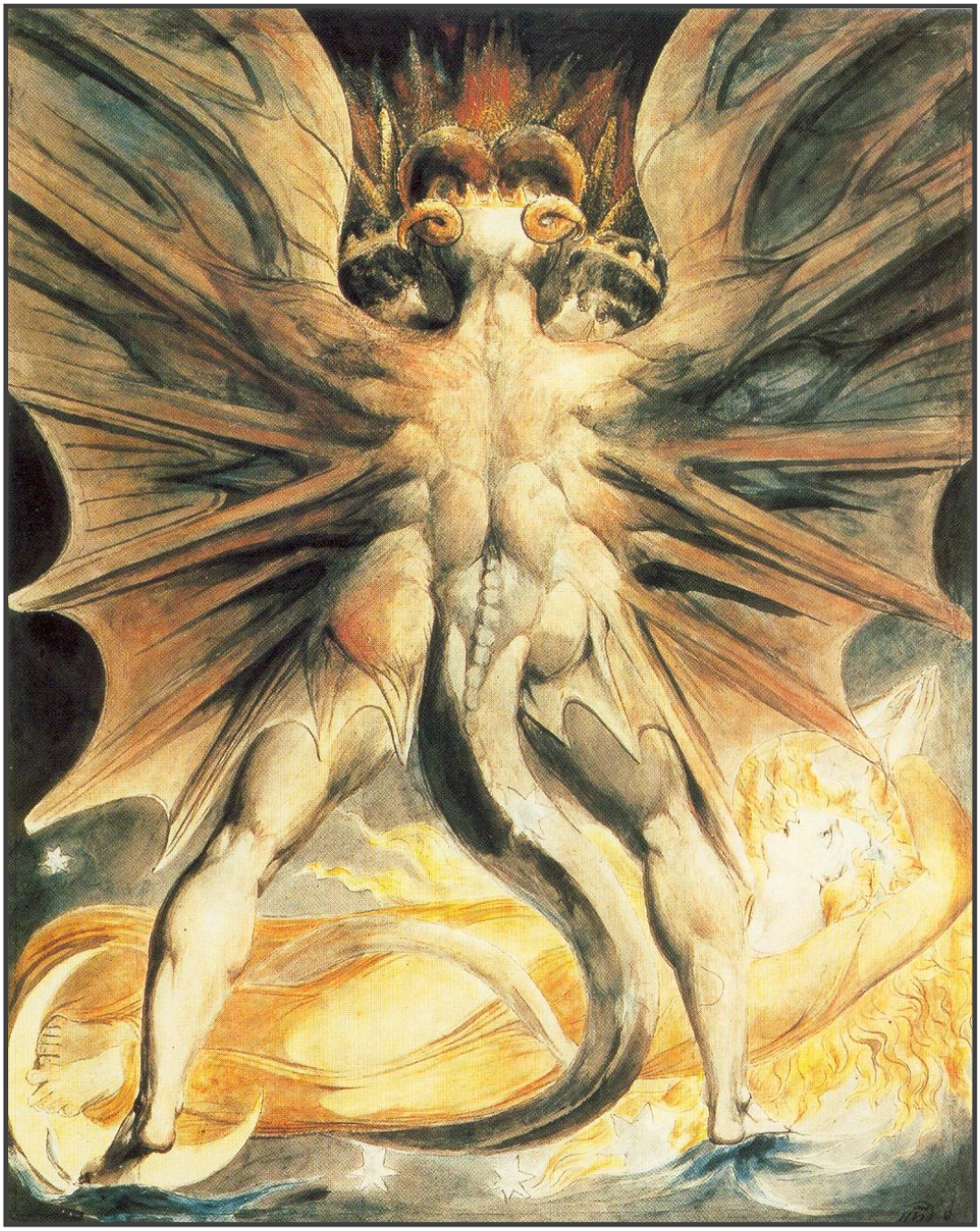

ČERVENÝ DRAK A ŽENA OBLEČENÁ DO SLNKA

(1803 – 1805)

WILLIAM BLAKE

ČERVENÝ DRAK A ŽENA OBLEČENÁ DO SLNKA

(1805)

WILLIAM BLAKE

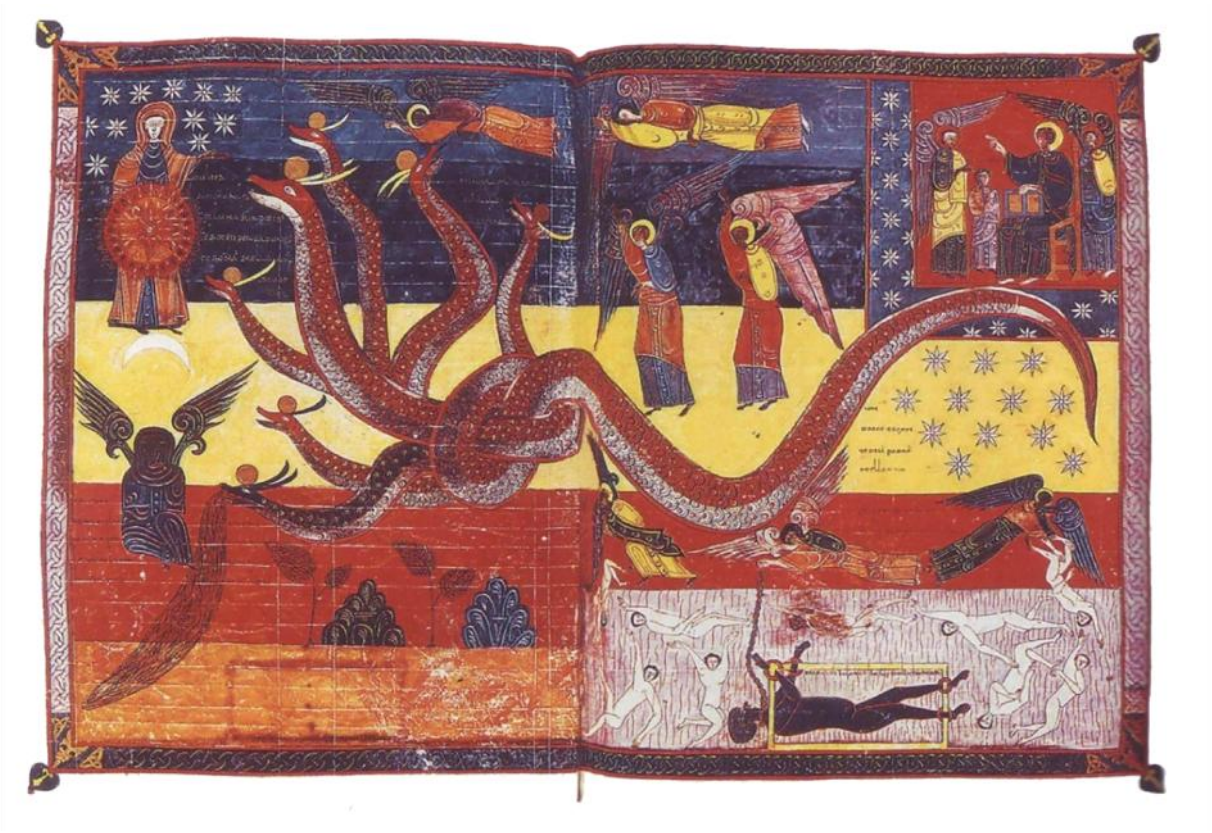

APOKALYPTICKÁ ŽENA OHROZOVANÁ DRAKOM, CHRÁNENÁ ARCHANJELOM MICHAELOM A JEHO ANJELMI, SPÚTANIE DIABLA

(8. STOROČIE) BEATUS Z LIÉBANY

MINIATÚRA RUKOPISU BLAŽENÉHO FERNANDA I. Y SANCHA

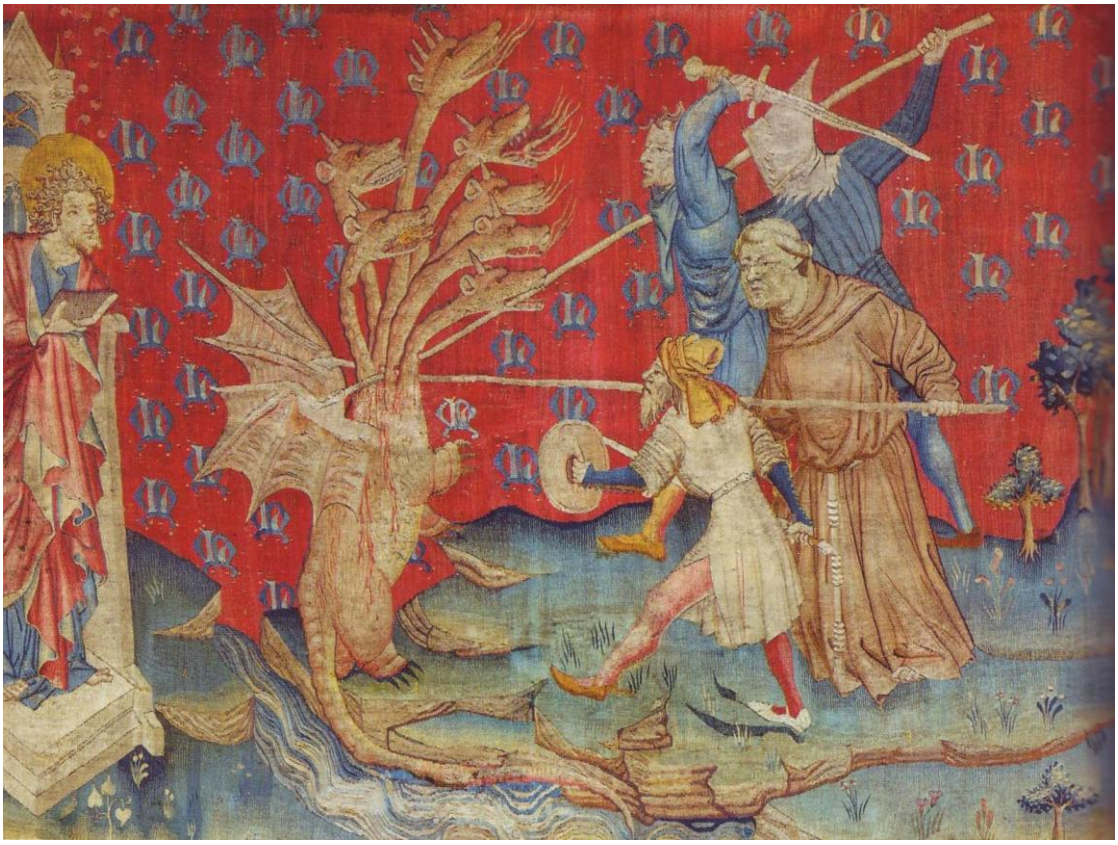

POTOMSTVO ŽENY BOJUJE S DRAKOM

(1300) ANGERS

APOKALYPTICKÁ ŽENA LETIACA NA PÚŠŤ

(11. STOROČIE) APOKALYPSA Z BAMBERKA

ŽENA A DRAK (1866) GUSTAVE DORÉ

APOKALYPTICKÁ ŽENA (14. STOROČIE) J. BONDOL

TAPISÉRIA

APOKALYPTICKÁ ŽENA OHROZOVANÁ DRAKOM

(1020) BAMBERSKÁ APOKALYPSA

MÁRIA NA KOSÁČIKU MESIACA (1470) ANONYM

BAMBERK

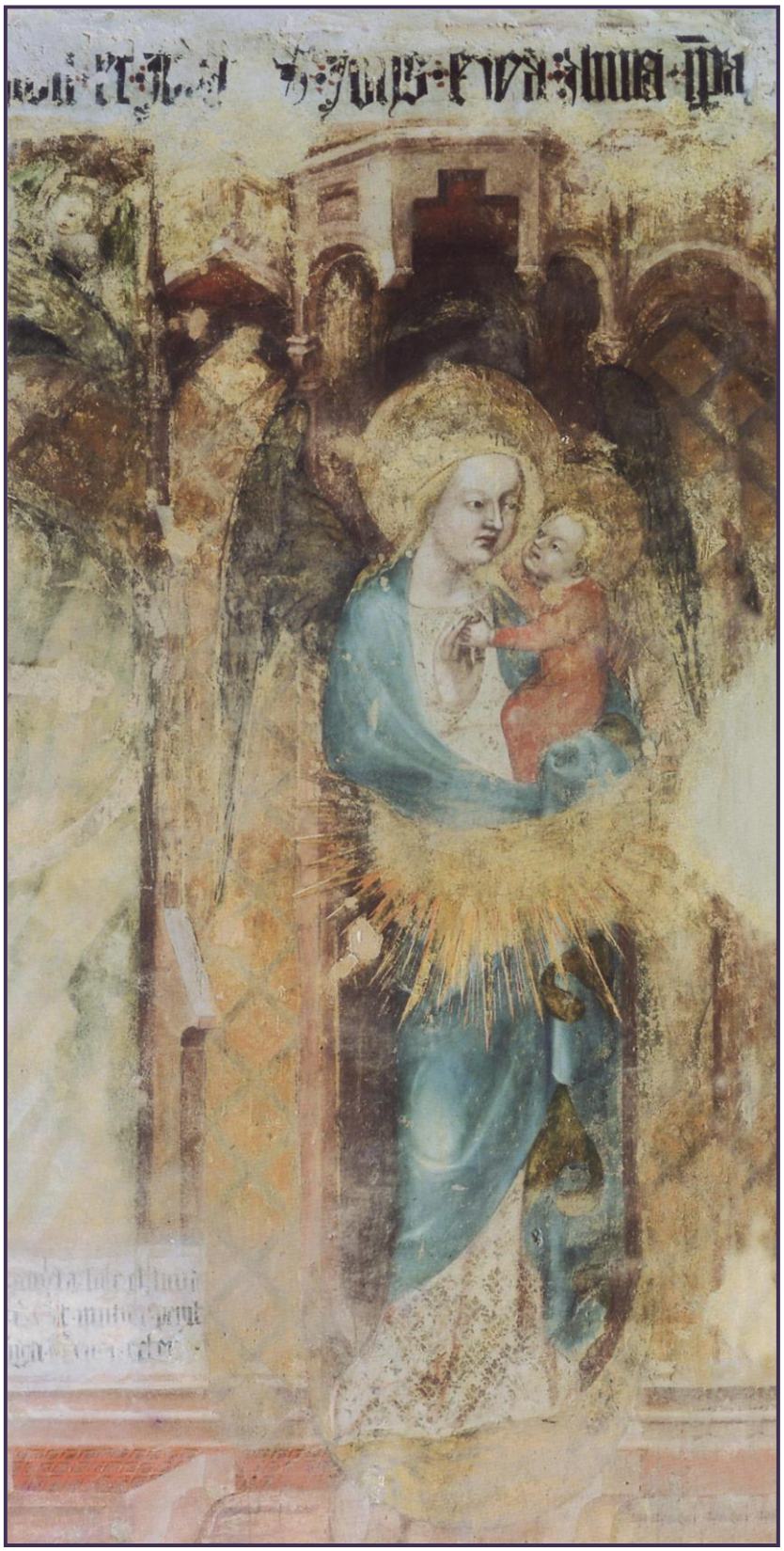

ŽENA ODETÁ V SLNKU (1357) FRESKA Z KOSTOLA PANNY MÁRIE, KARLŠTEJN, KAROLÍNSKE UMENIE